

УДК 161.1 + 159.955.1

ГЕНЕЗИС ФІЛОСОФСЬКОЇ КАТЕГОРІЇ ПОНЯТТЯ МЕТОДОЛОГІЯ В ДИСЕРТАЦІЙНІЙ РОБОТІ : ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Козубцов І.М., к.т.н., с.н.с.

*Науковий центр зв'язку та інформатизації
Військового інституту телекомунікацій та інформатизації
Державного університету телекомунікацій*

У науковій статті розглянуто генезис філософської категорії поняття методологія, яке досліджено в дисертації. Сучасне тлумачення приймає імпліцитні ознаки. Автором проаналізовано типові тлумачення методології. Виявлено чітке детерміноване тлумачення методології.

Ключові слова: генезис, філософія, категорія, поняття, методологія, дисертація, управління, організація, діяльність.

КОЗУБЦОВ И.М. ГЕНЕЗИС ФИЛОСОФСКОЙ КАТЕГОРИИ ПОНЯТИЯ МЕТОДОЛОГИЯ В ДИССЕРТАЦИОННОМ ИССЛЕДОВАНИИ / Научный центр связи и информатизации Военного института телекоммуникаций и информатизации Государственного университета телекоммуникаций, Украина.

В научной статье рассмотрен генезис философской категории понятия методология, которое исследовано в диссертации. Современное толкование принимает имплицитные признаки. Поэтому автором проанализированы типичные толкования методологии. Выявлено четкое детерминированное толкование методологии.

Ключевые слова: генезис, философия, категория, понятие, методология, диссертация, управление, организация, деятельность.

KOZUBTSOV I.N. GENESIS OF PHILOSOPHICAL CATEGORY OF CONCEPT IS METHODOLOGY IN DISSERTATION RESEARCH / Scientific center of connection and informatization of the Military institute of telecommunications and informatization of the State university of telecommunications

In the scientific article genesis of philosophical category of concept is considered methodology, which investigational in dissertation. Modern interpretation accepts implicitny signs. An author is analyse typical interpretations of methodology. Found out the clear determined interpretation of methodology – studies about organization of activity. Development methodology as science got due to the advanced studies of P.V. Kopnina, V.A. Lecturer, V.I. Sadovskogo, V.S. Shvireva, G.P. Schedrovickogo, E.G. Yudina. Dividing of methodology into four hierarchical levels resulted in the loss of system integrity of methodology. The synonymous determined determination of methodology gives A.M. Novikov. Select by us interpretation of methodology can validify a fact awarding of E.G. Vegner of scientific degree of candidate of pedagogical sciences by the Higher attestation commission of Russian Federation. The prospects of subsequent researches are aimed at development of philosophical category of concept methodological competence of graduate student. We assume obviously, that it will be based on interpretation of methodology and high-quality personality intellectual capabilities of man.

Keywords: genesis, philosophy, category, concept, methodology, dissertation, management, organization, activity.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. У м'якій концепції дисертації[1] ми сформулювали часткове наукове завдання щодо розробки теорії розвитку методологічної компетенції аспірантів вищих військових навчальних закладів. Вибір наш на методологічну компетентність зумовлено необхідністю усунути ряд існуючих імпліцитних уявлень. Таким імпліцитним уявленням сучасної педагогіки стало філософське поняття категорії методологія.

Отже, виділимо невирішену проблему сучасності – поняття методології в науково-педагогічній літературі.

Мета статті: дослідити генезис філософського поняття категорії методологія з метою обґрунтування її вибору в дисертації.

Квінтесенція аналізу досліджень і публікацій за проблемою. Аналіз науково-

педагогічної літератури підтверджує факт існування імпліцитного уявлення філософської категорії поняття методології. Тому аналіз досліджень і публікацій за темою проблеми проведено як результат власного нашого дослідження, які і будуть основою започаткованого вирішення цієї проблеми.

Результат дослідження. Розглянемо зміст філософського поняття категорії методологія в загальних енциклопедичних довідниках.

Методологія (від „метод” і „логія”) – “учение о структуре, логической организации, методах и средствах деятельности” [2, 3].

Методологія – “система принципов и способов организации и построения теоретической и практической деятельности, а также учение об этой системе” [4].

Ці визначення візьмемо за основу і будемо умовно ними користуватися. Зокрема, з позицій цих визначень проаналізуємо підходи, що сформувалися в літературі. Цю ітерацію вдало провів А.М. Новиков [5]. На його думку, це склалося в результаті ряду обставин.

По-перше, методологія взагалі довгий час розглядалася дослівно лише як вчення про методи діяльності (метод і „логос” – вчення). Подібне розуміння методології обмежувало її предмет аналізом методів (починаючи з Р. Декарта [6]). І таке розуміння методології мало свої історичні підстави: в умовах класового суспільства, поділу на розумову та фізичну працю (по К. Марксу). Відносно невелика група людей „розумової праці” задавала цілі діяльності людям „фізичної праці”, які повинні були ці цілі виконувати, реалізовувати. Так склалася класична для того часу психологічна схема діяльності: мета – мотив – спосіб – результат.

Мета на майбутню діяльність аспіранту в аспірантурі задається науковим керівником.

Мотив або нав'язується йому також ззовні, або він його сам собі формує (наприклад, мотив – заробити гроші, щоб прогодувати себе і свою сім'ю).

Отже, для таких аспірантів для вільного вияву своїх сил, для творчості залишався тільки один спосіб: синонім – метод [7]. Звідси й існує вузьке розуміння методології.

У філософському словнику [8] подано два тлумачення філософської категорії методології:

- 1) совокупность приемов исследования, применяемых в какой-либо науке;
- 2) учение о методе познания и преобразования мира.

Зустрічається вузьке тлумачення методології: «Поняття «методологія» має два основні значення:

система певних способів і прийомів, вживаних у тій чи іншій сфері діяльності (у науці, політиці, мистецтві тощо);

вчення про цю систему, загальна теорія методу, теорія у дії» [9].

По-друге, традиційно склалося імпліцитне уявлення, що методологія практично цілком відноситься до науки, до наукової діяльності. Нібито неявно мається на увазі, що мова йде про методологію науки взагалі або методологію конкретної галузі науки.

Слід зазначити, що зміст наукової та науково-технічної діяльності в Україні визначено законодавчим актом [10]. Він має широкий зміст видів людської діяльності залежно від того, до якої категорії наукових чи науково-педагогічних працівників вона належить. У нашому дослідженні цей фактор є ключовим.

По-третє, в гуманітарних, у суспільних науках, через недостатній рівень розвитку їх теоретичного апарату, склалася тенденція відносити до методології всі теоретичні побудови, що знаходяться на більш вищому ступені абстракції, ніж поширені, стали узагальнені.

Так, В.І. Загвязінський [11] подає таке визначення на прикладі методології педагогіки – це вчення про педагогічне знання і про процес його здобуття, тобто педагогічне пізнання. Визначення носить роздвоєність, неоднозначність предмету методології.

Г.І. Рузавін дає визначення: „Головна мета методології науки – вивчення тих методів, засобів і прийомів, за допомогою яких дотримується і обґрунтовується нове знання в науці. Але, окрім цього основного завдання, методологія вивчає також структуру наукового знання взагалі, місце і роль у ньому різних форм пізнання і методи аналізу і побудови різних систем наукового знання” [12].

У фізико-математичних та технічних науках набуло широкого розповсюдження спрощене тлумачення поняття методології. Це – загальний підхід до вирішення завдань того чи іншого класу.

Імплицитна плутанина методології з методикою, тобто – послідовністю дій з досягнення необхідного результату.

По-четверте, на території СРСР партійними органами тлумачилося, що вся методологія науки вміщується в марксистсько-ленінському вченні. Будь-які розмови про іншу методологію є шкідливими і небезпечними.

По-п'яте, все ж таки розвиток методології як наука отримала завдяки науковим роботам вчених П.В. Копніна, В.А. Лекторського, В.І. Садовського, В.С. Швірева, Г.П. Щедровіцького, Е.Г. Юдіна та ін. [13, 14]. Вони поділили методологію (розглядаючи тільки в контексті методології науки) на чотири ієрархічні рівні: філософський; загальнонауковий; конкретно-науковий; технологічний (конкретні методики і техніка дослідження). Ієрархічні рівні нами подано у вигляді наукової піраміди (рис. 1).

Це забезпечило визнання системного стереотипу практично всіма методологами і в результаті не піддавалося сумнівам. Такий розподіл призвів до того, що вчені змушені займатися методологією або використовувати її у своїх дослідженнях нарізно, окремо від загалу. На нашу думку, це гальмує синтез єдності наукової картини світу. Відбулася системна втрата цілісності, що продовжується й досі.

Філософський та загальнонауковий рівні методології відведені для наукових пошуків дослідникам-філософам. Однак філософи, за винятком власних філософських досліджень у галузі філософських наук, не проводять конкретних наукових досліджень. Вони аналізують лише загальні результати, отримані в різних галузях наукового знання в минулих дослідженнях. Їх праці слід віднести, в основному, до гносеології, як науки про пізнання, логіку, тобто до тих аспектів, які пов'язані з наукою як з системою виникнення наукових знань. А вченим – представникам конкретних наукових галузей: фізико-математичним, хімічним, технічним, педагогічним і іншим також потрібна методологія. Методологія в розумінні науки про організацію діяльності, яка стала б інструментарієм діяльності вчених, необхідної для організації і проведення сучасних досліджень, які насичені міждисциплінарними зв'язками [15]. Один дослідник не в змозі системно вирішувати такі проблеми. Необхідна системна логіка для аналізу, організації, розподілу складових з наукових галузей та напрямків, залучення дослідників-фахівців за напрямком галузей. І найважливіше - синтезувати результат в єдине ціле.

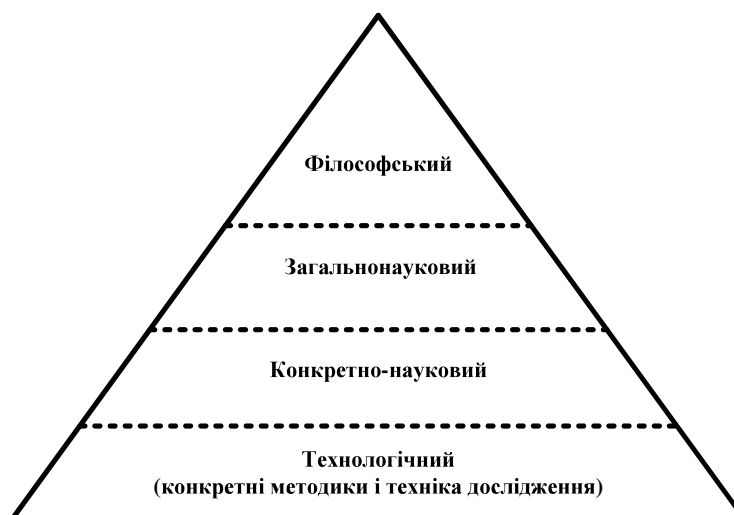

Рис. 1. Методологічні ієрархічні рівні

Слід зазначити, що роботи філософів з проблематики гносеології і методології часто написані настільки складною, незрозумілою мовою, що для „простих” вчених вони просто недоступні.

Такі вчені, як Альберт Ейнштейн, усвідомлюють необхідність передачі отриманих ними нових знань наступним поколінням, без чого розширене відтворення знання в принципі неможливе.

Тому, А. Ейнштейн розумів, що освічувати простих людей у науковому відношенні, тримати їх у курсі тих зусиль, що робляться науковим співтовариством, є обов'язок вченого перед суспільством, у якому і завдяки якому він живе і вдається до чистих радощів усвідомлення Істини. Він зазначив: „Никак нельзя мириться с тем, чтобы каждое новое достижение в науке было известно лишь нескольким ученым в этой конкретной области, даже если им удастся вполне оценить его, развить и применить в своей работе. Сузить круг людей, которым доступно знание, до небольшой группы посвященных – значит умертвить философский дух народа, а отсюда прямой путь к духовной нищете”. Але в той же час сам процес викладу результатів свого дослідження в доступній не спеціалістові формі дає вченому рідкісну можливість побачити свої власні повсякденні наукові заняття і турботи ніби зі сторони, або, краще сказати, з висоти, вперше розглянути місце своєї роботи в загальній картині світової науки і накопичених людьми на цьому етапі розвитку знань [16].

Конкретно-науковий рівень відведено для вчених інших наукових галузей, відмінних від філософії, тобто, методологам конкретних наук – методологам фізики, біології, психології тощо. Але позиція, положення цих методологів „зависає” – вони вже не філософи, але і не власне вчені, які здобувають нове наукове знання. Ці методологи, як правило, в конкретні методики і техніку наукових досліджень не вникають. Тому їх результати рідко представляють інтерес для дослідників у конкретних наукових галузях.

Конкретні методики і техніка досліджень (четвертий ієрархічний рівень) передбачаються для інших вчених. Отже, відбувається часто значний або повний відрив від верхніх ієрархічних рівнів методології.

З ретроспективного аналізу доводиться констатувати імпліцитний факт. При всьому великому обсязі накопичених корисних матеріалів, у ній склалася парадоксальна ситуація: з одного боку, багатозначність її предмету, з іншого боку – його звуженість.

Однозначне детерміноване визначення методології дає А.М. Новиков [5]. Під час

роздумів над питанням, чим принципово методологія науки (методологія наукової діяльності, методологія наукового дослідження – синоніми) відрізняється від методології будь-якої іншої людської діяльності. У результаті наводить визначення методології, очистивши його від «зайвого». Методологія — це вчення про організацію діяльності.

У дисертаційній роботі Е.Г. Вегнер [17], за результатами аналізу різних підходів до трактування поняття „компетентність”, звертає увагу на вживаність поняття в сенсі як певний, достатньо високий рівень оволодіння людиною тією чи іншою діяльністю, або системою знань. Це дало підґрунтя їй сформулювати власне трактування поняття „методологія”. Вона визначила, що методологія - це вчення про організацію будь-якої діяльності (ігровою, навчальною, трудовою). Отже, вона офіційно визнає правомірну точку зору А.М. Новикова. Так було отримано подальший розвиток чіткого тлумачення методології.

Скористаємося і ми цим же визначенням у нашій подальшій дисертаційній роботі [1].

Висновки. Отже, можна зробити ряд висновків:

- розвиток методологія як наука отримала завдяки науковим роботам П.В. Копніна, В.А. Лекторського, В.І. Садовського, В.С. Швирева, Г.П. Щедровіцького, Е.Г. Юдіна;
- у той же час, розділення методології на чотири ієрархічні рівні призвело до втрати системної цілісності методології;
- однозначне детерміноване визначення методології дає А.М. Новиков у своїй роботі «Методологія»;

Перспективи подальших досліджень націлені на розробку філософської категорії поняття методологічна компетентність аспіранта. Очевидно, ми припускаємо, що вона буде ґрунтуватися на тлумаченні методології та якісних особистісних інтелектуальних здібностях людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козубцов І.М. Обговорення робочої концепції програми розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу / І.М. Козубцов [Електронний ресурс] // Междисциплинарные исследования в науке и образовании, 2013. – №2Кг. – Режим доступа URL: www.es.rae.ru/mino/164-1323 (дата обращения: 18.11.2013).
2. Большая Советская Энциклопедия. 3-е издание. – М. : Советская Энциклопедия, 1968 – 1979. – Т 16.
3. Советский энциклопедический словарь. – М. : Большая российская энциклопедия, 2002. – 1456 с.
4. Философский энциклопедический словарь/ Л.Ф. Ильичёв, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалёв, В.Г. Панов – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
5. Новиков А.М. Методология / А.М. Новиков, Д.А. Новиков. – М. : СИНТЕГ, 2007. – 668 с.
6. Декарт Р. Рассуждение о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскивать истину в науках / Декарт Р. Сочинения : В 2 т. – Т. 1. – М. : Мысль, 1989. – С. 250 – 296.
7. Новиков А.М. Российское образование в новой эпохе: Парадоксы наследия; векторы развития. / А.М. Новиков – М. : Эгвес, 2000. – 272 с.
8. Философский словарь. / Под ред. М.М. Розенталя. Изд. третье. – М. : Изд-во политической литературы, 1972. – 494 с.

9. Основы философии науки : Учебное пособие для аспирантов / В.П. Кохановский и др. – Изд. 2-е. – Ростов н/Д : Феникс, 2005. – 603 с. – (Высшее образование).
10. Про наукову і науково-технічну діяльність Верховна Рада України; Закон від 13.12.1991 №1977-ХІІ Режим доступу URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>.
11. Загвязинский В.И. Методология и методика дидактического исследования. / В.И. Загвязинский – М. : Педагогика, 1982. – 160 с.
12. Рузавин Г.И. Методология научного исследования : Учеб. Пособие для вузов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 317 с.
13. Новая философская энциклопедия : В 4-х т. – М. : Мысль, М. : Мысль, 2010. – Т.1 – 744 с., – Т.2 – 634 с., Т.3 – 692 с., Т.4 – 736 с. <http://www.alleng.ru/d/phil/phil078.htm>.
14. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки. / Э.Г. Юдин – М. : Наука, 1978. – 391 с.
15. Козубцов И.Н. Междисциплинарные исследования – состояние, тенденции, перспективы и реалии / И.Н. Козубцов [Электронный ресурс] // Синергетика и научное прогнозирование / Сайт С.П. Курдюмова „Синергетика”. – Режим доступа URL : <http://spkurdyumov.ru/forecasting/mezhdisciplinarnye-issledovaniya-sostoyanie-tendencii-perspektivy-i-realii>.
16. Левитин К.Е. Изреченная мысль (Размышления вслух всеми встречах) : Учебное пособие по дисциплине «Актуальные проблемы современной науки и журналистика» / К.Е. Левитин. – М. : ИМПЭим. А.С. Грибоедова, 2009. – 70 с.
17. Вегнер Е. Г. Методологическая компетентность учителя географии : учебно-методическое пособие / Е.Г. Вегнер ; Федер. агентство по образованию, Кузбас. гос. пед. акад., Ин-т повышения квалификации. – Новокузнецк : ИПК, 2010. – 119 с. ; 21 см. – Библиогр.: С. 86 - 87.

УДК 373.5.016 81'243 (477.8) "1867/1939"

НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ЛЕКСИЧНОГО МАТЕРІАЛУ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1867-1939 РР.)

Лабінська Б.І., к. філол. н., доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Зміст статті полягає в дослідженні особливостей навчання іншомовного лексичного матеріалу на західноукраїнських землях (1867–1939 рр.). Автор розкриває методику навчання лексичного матеріалу на основі реалізації перекладних, прямого і змішаного методів навчання іноземних мов у різних типах західноукраїнських шкіл.

Ключові слова: навчання лексичного матеріалу, західноукраїнські землі.

Лабинская Б.И. ОБУЧЕНИЕ ИНОЯЗЫЧНОМУ ЛЕКСИЧЕСКОМУ МАТЕРИАЛУ НА ЗАПАДНОУКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ (1867–1939 гг.) / Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, Украина.

Содержание статьи состоит в исследовании особенностей обучения иноязычного лексического материала на западноукраинских землях (1867–1939 гг.). Автор раскрывает методику обучения лексического материала на основе реализации переводных, прямого и смешанного методов обучения иностранным языкам в разных типах западноукраинских школ.

Ключевые слова: обучение лексического материала, западноукраинские земли.